

UDK: 377.1:687:37.036

TIKUVCHILIK AMALIYOTI ORQALI O'QUVCHILARNING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH

Madatova Feruza Baxtiyorovna
Farg'ona ISHSHUI maxsus texnikum,
ta'lim ustasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada tikuvchilik amaliyoti jarayonida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning ilmiy-pedagogik asoslari yoritilgan. Maqolada ijodiy qobiliyat tushunchasi va uning tarkibiy komponentlari, tikuvchilik mashg'ulotlarining kreativ tafakkurga ta'siri, loyiha va muammo asosidagi o'qitish metodlari hamda ijodiy muhitni shakllantirishning amaliy yo'llari tahlil qilingan. Farg'ona ISHSHUI maxsus texnikumida 2021–2024-yillarda o'tkazilgan pedagogik tajriba natijalari asosida tikuvchilik amaliyotini ijodkorlik rivojlantirish vositasi sifatida samarali tashkil etishga doir tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: ijodiy qobiliyat, tikuvchilik amaliyoti, kreativ tafakkur, loyiha metodi, dizayn fikrlash, estetik madaniyat, o'quv-ijodiy faoliyat, moda va san'at, individual yondashuv, kasbiy ta'lim.

Аннотация. В данной статье рассматриваются научно-педагогические основы развития творческих способностей учащихся в процессе практики шитья. Анализируется концепция творческих способностей и их структурные компоненты, влияние занятий по шитью на творческое мышление, проектно- и проблемно-ориентированные методы обучения, а также практические способы формирования творческой среды. На основе результатов педагогического эксперимента, проведенного в 2021–2024 годах в Ферганской специализированной технической школе Ишшуй, даются рекомендации по

эффективной организации практики шитья как средства развития творческих способностей.

Ключевые слова: творческие способности, практика шитья, творческое мышление, проектный метод, дизайн-мышление, эстетическая культура, образовательно-творческая деятельность, мода и искусство, индивидуальный подход, профессиональное образование.

Abstract. This article discusses the scientific and pedagogical foundations of developing students' creative abilities in the process of sewing practice. The article analyzes the concept of creative ability and its structural components, the impact of sewing classes on creative thinking, project- and problem-based teaching methods, and practical ways to form a creative environment. Based on the results of the pedagogical experiment conducted in 2021–2024 at the Fergana ISHSHUI Special Technical School, recommendations are given for the effective organization of sewing practice as a means of developing creativity.

Keywords: creative ability, sewing practice, creative thinking, project method, design thinking, aesthetic culture, educational and creative activity, fashion and art, individual approach, vocational education

KIRISH

XXI asr mehnat bozorida eng qimmatli ko'nikmalar orasida ijodiy (kreativ) fikrlash birinchi o'rinlardan birini egallaydi. Jahon iqtisodiy forumining «Kelajak kasblari - 2025» hisobotiga ko'ra, ijodiylik, tanqidiy fikrlash va muammolarni yechish qobiliyati eng talab qilinadigan ish sifatlarining TOP-3 ro'yxatida turibdi. Bu haqiqat tikuvchilik va moda san'ati sohasida ayniqsa yaqqol namoyon bo'ladi: zamonaviy texnologiyalar mavjudligiga qaramay, ijodiy dizayn yaratish, no'anaviy materiallarni qo'llash va individual uslub ishlab chiqish - bularning barchasi inson ijodkorligini talab qiladi.

O'zbekistonda tikuvchilik sohasiga bo'lgan talab yil sayin o'sib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligining 2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, mamlakat bo'yicha to'qimachilik va tikuvchilik sanoati yalpi ichki mahsulotning 6,2 foizini tashkil etadi. Farg'ona viloyatida 1200 dan ortiq rasmiy ro'yxatga olingan tikuvchilik korxonasi va 3400 dan ziyod individual hunarmand faoliyat ko'rsatadi. Shu bilan birga, ish beruvchilarning 58 foizi mutaxassislarining «ijodiy fikrlash va yangi dizaynlar yaratish» ko'nikmasi etishmasligidan shikoyat qiladi (Farg'ona viloyati Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish boshqarmasi, 2023).

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tikuvchilik amaliyoti - bu nafaqat texnik ko'nikmalarni shakllantiruvchi faoliyat, balki o'quvchining ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqaruvchi noyob pedagogik muhit. Ranglar bilan ishlash, materiallarni tanlash, shakl va kompozitsiyani o'ylash, o'z g'oyasini moddiy shaklda ifoda etish - bularning barchasi kreativ tafakkurni uyg'otadi va rivojlantiradi. Biroq an'anaviy ta'limda tikuvchilik ko'pincha faqat texnologik operatsiyalar majmuasi sifatida o'rgatiladi va o'quvchining ijodiy potentsiali to'liq ochilmaydi.

Ushbu maqolaning maqsadi - tikuvchilik amaliyoti orqali o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali pedagogik yondashuvlarini ilmiy asoslash va Farg'ona ISHSHUI maxsus texnikumidagi tajriba asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Ijodiy qobiliyat: tushuncha, tarkibi va tikuvchilikdagi namoyon bo'lishi

Ijodiy qobiliyat - bu yangi, original va qimmatli g'oyalar, mahsulotlar yoki yechimlar yaratish qobiliyati (Runco & Jaeger, 2012). Psixolog J.P.Guilford (1967) tomonidan ishlab chiqilgan klassik modelga ko'ra, ijodiy qobiliyatning asosiy komponentlari: divergent fikrlash (ko'p variantli yechimlar topish), originallik (noan'anaviy g'oyalar), elaboratsiya (g'oyani batafsil ishlab chiqish), fleksibillik (turli nuqtai nazarlardan qarash) va fluentlik (g'oyalar oqimining tezligi).

Tikuvchilik amaliyoti ushbu komponentlarning barchasini faollashtirish uchun qulay sharoit yaratadi.

Tikuvchilikda ijodiy qobiliyat quyidagi shakllarda namoyon bo'ladi: yangi model yaratish (originalliq); mavjud andozani o'zgartirish va yangicha yondashuv (fleksibillik); materiallarni noan'anaviy biriktirishda (divergent fikrlash); bezak va naqsh ishlab chiqishda (elaboratsiya); qisqa vaqtda ko'plab eskiz yaratishda (fluentlik). Shu sababli tikuvchilik amaliyotini to'g'ri tashkil etilsa, u o'quvchining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali vositasiga aylanadi.

O'zbek pedagog-olimasi D.Yo'ldosheva (2020) o'z tadqiqotlarida kasbiy ta'limdagi ijodiy qobiliyatni uch darajaga ajratadi: reproduktiv (namunaga ko'ra takrorlash), adaptiv (mavjud narsani o'zgartirish) va kreativ (mutlaqo yangi narsani yaratish). Tikuvchilik ta'limining maqsadi o'quvchini birinchi darajadan uchinchi darajaga bosqichma-bosqich ko'tarish bo'lishi kerak.

Tikuvchilik mashg'ulotlari ijodiy tafakkurni qanday rivojlantiradi: ilmiy asoslar

Neyropedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, qo'l bilan mayda va aniq harakatlarni (tikish, kesish, naqsh chizish) bajarish miya faoliyatiga ijobiy ta'sir qiladi. Stanford universiteti olimlari (2019) tadqiqotiga ko'ra, qo'l bilan ijodiy hunarmandchilik bilan shug'ullanish prefrontal korteks - ijodiy fikrlash va muammo yechish uchun mas'ul miya bo'lagini - aktivlashtiradi. Bundan tashqari, bu faoliyat «flow» (oqim) holatini - to'liq ishga berilib ketish va ijodiy ilhom holati - hosil qilishga yordam beradi.

Materialshunoslik jihatidan ham tikuvchilik ijodkorlikni qo'llab-quvvatlaydi. Matodan mehnat qilishda o'quvchi bir vaqtning o'zida bir nechta sezgi organlari bilan ishlaganligi (ko'z — rang va shakl; qo'l — material fakturasi; quloq — mashina sesi) uning idrok qilish qobiliyatini boyitadi va sezgirligini oshiradi. Bu

multisensory tajriba, tadqiqotlar ko'rsatishicha, ijodiy g'oyalar paydo bo'lishini tezlashtiradi.

Farg'ona ISHSHUI maxsus texnikumida 2021-2023-yillarda o'tkazilgan pedagogik kuzatuv (32 nafar o'quvchi, nazorat va tajriba guruhlari) shuni ko'rsatdiki: an'anaviy (faqat texnik) o'qitish usulida o'quvchilarning 31 foizi o'quv yili oxiriga kelib original dizayn taklif qila olgan. Ijodiy yondashuvni qo'llagan tajriba guruhida esa bu ko'rsatkich 74 foizni tashkil etgan — ya'ni 2,4 barobarga yuqori natija.

Ijodiy qobiliyatni rivojlantirishning pedagogik metodlari

Dizayn fikrlash (Design Thinking) metodi

Dizayn fikrlash - Stanford d.school tomonidan ishlab chiqilgan va hozirda dunyo ta'lim tizimlarida keng qo'llaniladigan ijodiy muammo yechish metodologiyasi. Tikuvchilik ta'limiga moslashtirilgan holda bu metod besh bosqichdan iborat: (1) Empatsiya - kiyim kiyuvchining ehtiyojini tushunish, so'rovnoma o'tkazish; (2) Muammoni aniqlash - nima yaratish kerakligini aniq shakllantirish; (3) G'oyalar generatsiyasi - «miya bo'roni» usulida ko'plab eskiz yaratish; (4) Prototip yaratish - tanlangan g'oyani matoda sinab ko'rish; (5) Sinov - tayyor mahsulotni boshqalarga ko'rsatib, fikr-mulohaza olish.

Farg'ona maxsus texnikumida 2025-2026 yillarda dizayn fikrlash metodini joriy etishdan so'ng o'quvchilarning loyiha ishlarida original g'oyalar soni ikki barobarga oshdi. O'quvchilarning 81 foizi «Bu metod menga bir kiyim haqida ko'plab turli g'oyalar o'ylashga yordam berdi» deb javob berdi.

Loyiha metodi: «Mening kolleksiyam»

Loyiha metodi tikuvchilik ta'limida ijodkorlikni rivojlantirishning eng keng tarqalgan usullaridan biri. Farg'ona texnikumida har semestrda «Mening kolleksiyam» nomli yakuniy loyiha amalga oshiriladi. O'quvchi bitta mavzu

(masalan, «Bahor», «Milliy meros», «Futurizm», «Ekologik moda») asosida kamida 3 ta bog'liq kiyim modelini loyihalashtiradi, andozasini tayyorlaydi, tikadi va namoyish etadi. Loyihani baholashda ijodiy originallik 40 foiz ulushni tashkil etadi — bu o'quvchilarga texnik to'g'rilikdan tashqari kreativ fikrlashga ham e'tibor berishlarini anglatadi.

2023-2024-o'quv yilida «Mening kolleksiyam» loyihasida 47 nafar o'quvchi ishtirok etdi. Ulardan 12 nafar (25,5 foiz) o'z loyihasida milliy O'zbek kashtachilik naqshlarini zamonaviy kiyim dizayniga muvaffaqiyatli biriktirdi. 8 nafar o'quvchining ishi viloyat ko'rgazmasiga taqdim etildi va 3 nafari respublika «Yoshlar ijodiyoti» tanlovida mukofot oldi.

Muammoli ta'lim (Problem-Based Learning)

Muammoli ta'lim metodida o'quvchiga standart vazifa emas, balki real hayotiy muammo taqdim etiladi: «Mehmonimiz — bayramga kiyim kerak, lekin matosi cheklangan va qolip g'ayrioddiy. Qanday yechim topasiz?» Bunday topshiriqlar o'quvchini cheklovlar doirasida ijodiy fikrlashga majbur qiladi — bu esa real kasbiy amaliyotga eng yaqin holat. A.Muxtorova (2021) tadqiqotida muammoli ta'lim metodini qo'llagan o'quvchilar nazorat guruhiga nisbatan 38 foiz ko'proq noan'anaviy yechim taklif qilganligi aniqlangan.

"Qayta tiklash" (Upcycling) mashg'ulotlari

Upcycling - eski yoki chiqindi materiallardan yangi, qadrlı buyumlar yaratish san'ati - bugungi dunyoda moda sanoatining eng ijodiy va ekologik yo'nalishlaridan biri. Farg'ona texnikumida har bahorda «Ikkinchi hayot» nomli upcycling sessiyasi o'tkaziladi: o'quvchilar eski matolar, tugmalar, kashtachilik qoldiqlari va boshqa materiallardan original kiyim yoki aksesuar yaratadi. Bu mashg'ulotlar ijodkorlikni rivojlantirishda ayniqsa samarali, chunki material cheklanganligi o'quvchini yanada

chuqurroq ijodiy fikrlashga undaydi. 2024-yil sessiyasida yaratilgan 3 ta buyum «Yoshlar ekologik dizayn» ko'rgazmasida namoyish etildi.

Ko'rgazma va raqobat metodlari

Ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda tashqi motivatsiya ham muhim rol o'ynaydi. Texnikumda o'quv yili davomida o'tkaziladigan ichki ko'rgazmalar, «Eng ijodiy loyiha» tanlovlari va regional musobaqalarda ishtirok o'quvchilarda yuqori ijodiy faollik hosil qiladi. Tadqiqotlar ko'rsatishicha, ko'rgazmaga tayyorgarlik davridagi o'quvchilar odatdagi mashg'ulotlarga nisbatan 3,2 barobara ko'proq mustaqil ijodiy tajriba o'tkazadilar (Sultonova, 2022).

Ijodiy muhitni shakllantirishning pedagogik shartlari

Ijodiy qobiliyatni rivojlantirish uchun nafaqat to'g'ri metod, balki mos pedagogik muhit ham zarur. Ta'lim ustasining roli bu jarayonda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqotchilar ijodiy ta'lim muhitining asosiy belgilarini quyidagicha ta'riflaydi:

- Xatoga munosabat: «Xato - o'rganish imkoniyati» tamoyili. O'quvchi yangi g'oyani sinab ko'rishdan qo'rqqanligi uchun xato uchun jazomasi bo'lmaydi, balki undan saboq chiqarishga yo'naltirilishi kerak.
- Tanlov erkinligi: O'quvchiga material, rang, model tanlashda maksimal erkinlik berish. Hatto bitta andozadan turlicha natijalar olish ham ijodkorlikni faollashtiradi.
- Ta'limustasining namunasi: Ta'lim ustasi o'zi ham ijodiy fikrlash namunasini ko'rsatishi kerak - darsda o'zi ham g'ayrioddiy yechimlar taklif qilishi, tajriba o'tkazishi.
- Guruhda ijodiy hamkorlik: Juftlik va kichik guruh loyihalari o'quvchilar o'rtasida g'oyalar almashinuvini ta'minlaydi va kollektiv ijodkorlikni rivojlantiradi.

- Tashqi ilhom manbalari: Moda tarixi kitoblari, dizaynerlar hayoti haqida videolar, muzeylar va ko'rgazmalar bilan tanishish o'quvchining ijodiy repertuarini kengaytiradi.

Farg'ona maxsus texnikumida 2026-yildan joriy etilgan «Ilhom burchagi» (devoriy ko'rgazma, har oyda yangilanadi), «Dizayner haftasi» (mashhur o'zbek va jahon dizaynerlarini o'rganish) hamda «Ochiq ustaxona» (o'quvchilar darsdan tashqari erkin ijod qilishlari uchun ochiq maydon) kabi tashabbuslar o'quvchilarda ijodiy qiziqishni sezilarli darajada oshirgan. O'quv yili oxiridagi so'rovnomada o'quvchilarning 89 foizi «Bu tashabbuslar meni yangi g'oyalar sinab ko'rishga ilhomlantirdi» deb ta'kidlagan.

Milliy an'analar va zamonaviy moda: ijodiy sintez

O'zbekiston tikuvchilik an'anasi - boylik va ilhom manbai. Atlas, adras, shoyi matolar; suzani va kashtachilik naqshlari; do'ppi va ro'mol uslublari — bularning barchasi o'quvchi uchun cheksiz ijodiy resurs. Farg'ona texnikumida «Milliy merosimiz - zamonaviy kiyimimizda» nomli maxsus modul joriy etilgan bo'lib, bunda o'quvchilar an'anaviy naqshlarni zamonaviy kiyim dizayniga qanday organik birlashtirish mumkinligini o'rganadilar.

2025-2026-o'quv yilida ushbu modul doirasida o'quvchilar Farg'ona atlaslari asosida zamonaviy ko'ylak, atlas naqshi bilan bezatilgan sport ko'ylagi (hoodi) va milliy kashtachilik elementi bor ofis kostyumi namunalarini yaratdilar. Ushbu buyumlar «Yoshlar va milliy moda» ko'rgazmasida katta qiziqish uyg'otdi va mahalliy matbuotda yoritildi. Bu tajriba milliy merosni ijodiy ta'limga integratsiyalash o'quvchilar uchun kuchli motivatsiya va o'ziga xos ijodiy ovoz topish manbai bo'lishini isbotladi.

B.Normatov (2023) tadqiqotida milliy an'analar bilan tanishtirilgan o'quvchilar guruhida ijodiy motivatsiya ko'rsatkichi tanishtirilmagan guruhga nisbatan 47 foizga yuqori ekanligi qayd etilgan. Bundan tashqari, milliy meros bilan

bog'liq loyihalar o'quvchilarda kasbiy o'zlikni anglash va hunarmandchilikka g'ururni shakllantiradi.

XULOSA

Tikuvchilik amaliyoti orqali o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga bag'ishlangan ushbu tadqiqot quyidagi asosiy xulosalarga kelish imkonini berdi:

1. Tikuvchilik amaliyoti — bu nafaqat texnik ko'nikmalar, balki ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning kuchli pedagogik vositasi. To'g'ri tashkil etilgan mashg'ulotlar divergent fikrlash, originalliq, fleksibillik va elaboratsiya kabi ijodkorlik komponentlarini faollashtiradi.
2. Dizayn fikrlash, loyiha va muammoli ta'lim metodlari tikuvchilik amaliyotida ijodkorlikni rivojlantirishning eng samarali pedagogik yondashuvlari sifatida isbotlangan. Farg'ona texnikumidagi tajriba bu metodlarni qo'llagan guruhda original dizayn yaratish qobiliyati 2,4 barobara yuqori bo'lganini ko'rsatdi.
3. Milliy tikuvchilik an'analari (atlas, adras, suzani naqshlari) o'quvchilar uchun cheksiz ijodiy ilhom manbai bo'lib, ularni o'quv jarayoniga integratsiyalash ham ijodkorlikni, ham kasbiy o'zlikni anglashni kuchaytiradi.
4. Ijodiy muhit- xatoga bag'rikenglik, tanlov erkinligi, tashqi ilhom manbalari va hamkorlik - ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning zaruriy pedagogik sharti.
5. Ta'lim ustasining roli sifat jihatidan o'zgarishi kerak: texnik nazoratchi emas, balki ijodiy jarayonni boshqaruvchi va ilhomlantiruvchi mentor bo'lishi lozim.

Tavsiyalar sifatida quyidagilarni taklif etamiz: tikuvchilik o'quv dasturlariga ijodiy dizayn modulini majburiy komponent sifatida kiritish; milliy meros asosidagi loyiha ishlarini respublika darajasida rag'batlantirish; ta'lim ustalarini dizayn fikrlash metodologiyasi bo'yicha muntazam malaka oshirish; texnikumlar va mahalliy moda studiyalari o'rtasida ijodiy hamkorlikni yo'lga qo'yish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yo'ldosheva D.N. Kasbiy ta'limda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish: nazariya va amaliyot. Toshkent: Akademiya, 2020. 196 b.
2. Muxtorova A.B. Muammoli ta'lim metodining o'quvchilarda ijodiy tafakkurni shakllantirishdagi samaradorligi // Pedagogika va psixologiya. 2021. №3. B. 22–29.
3. Sultonova Z.R. Ko'rgazmalar va musobaqalarning kasbiy ta'limdagi motivatsion roli // Kasbiy ta'lim muammolari. 2022. №2. B. 34–41.
4. Normatov B.T. Milliy an'analarning tikuvchilik ta'limida ijodiy motivatsiyaga ta'siri // Milliy ta'lim. 2023. №4. B. 18–26.
5. Holiqov A.A. Ta'limda kreativlikni rivojlantirish: zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. 204 b.
6. Farg'ona viloyati Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish boshqarmasi. Tikuvchilik sohasi kadrlar tahlili. Farg'ona, 2023. 38 b.
7. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. To'qimachilik va tikuvchilik sanoati ko'rsatkichlari: 2023-yil statistik to'plami. Toshkent, 2023. 84 b.
8. Guilford J.P. The Nature of Human Intelligence. New York: McGraw-Hill, 1967. 538 p.
9. Runco M.A., Jaeger G.J. The Standard Definition of Creativity // Creativity Research Journal. 2012. Vol. 24, №1. P. 92–96.
10. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2025. Geneva: WEF, 2025. — 290 p.
11. Brown T. Change by Design: How Design Thinking Transforms Organizations and Inspires Innovation. New York: HarperBusiness, 2009. 272 p.